

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
NAMANGAN MUHANDISLIK – QURILISH INSTITUTI**

Qo‘lyozma huquqida

UO‘K: 338.32.053.4

BAYBOBOYEVA FIRUZA NABIJONOVNA

**KICHIK BIZNES KORXONALARIDA IQTISODIY
XAVFSIZLIKNI TA’MINLASH METODOLOGIYASINI
TAKOMILLASHTIRISH**

08.00.15–Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti

**IQTISODIYOT FANLARI BO‘YICHA FAN DOKTORI (DSc) ILMIY
DARAJASINI OLIISH UCHUN YOZILGAN
DISSERTATSIYA**

Ilmiy maslahatchi: Sh.Z.Muxitdinov

iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

TOSHKENT

MUNDARIJA

	KIRISH	4
I	KICHIK BIZNES SUB'YEKTLARIDA IQTISODIY	14
BOB.	XAVFSIZLIKNI TA'MINLASH SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	
1.1-§.	Kichik ishlab chiqarish korxonalarida iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash samaradorligini oshirishning nazariy-uslubiy asoslari	14
1.2-§.	Kichik ishlab chiqarish korxonalarida iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash tamoyillari	27
1.3-§.	Korxonaning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash bo'yicha faoliyat yo'nalishlarini tahlil qilish xususiyatlari	37
	Birinchi bob bo'yicha xulosalar	48
II	KICHIK BIZNES SUB'YEKTLARIDA IQTISODIY	50
BOB.	XAVFSIZLIKNI TA'MINLASHNING METODOLOGIK ASOSLARI	
2.1-§.	Tashxislash vositasi sifatida korxonaning iqtisodiy xavfsizligini baholash usullari	50
2.2-§.	Kichik biznes sub'yektlarida iqtisodiy xavfsizligi darajasini baholash metodologiyasi	61
2.3-§.	Kichik biznes sub'yektlari iqtisodiy xavfsizligini baholash uslubiyoti	72
	Ikkinchi bob bo'yicha xulosalar	81
III	FARG'ONA VODIYSIDAGI YENGIL SANOAT	84
BOB.	KORXONALARIDA IQTISODIY XAVFSIZLIK DARAJASINI BAHOLASH TAHLILI	
3.1-§.	“IMRON TEXTILE GROUP” MChJ, “XO‘JA OBOD GRAND TEKSTIL” MChJ va “BOXODIR LOG‘ON TEXTILE” MChJ korxonalarining iqtisodiy xavfsizlik darajasining taxlili	84

3.2-§.	Namangan, Andijon va Farg‘ona viloyatlarida faoliyat yuritayotgan kichik biznes sub’yektlarining iqtisodiy xavfsizlik darajasi va taxliliy natijalar	94
3.3-§.	Farg‘ona vodiysida kichik biznes sub’yektlarining iqtisodiy xavfsizligiga ta’sir etuvchi omillarni ekonometrik baholash	106
	Uchinchi bob bo‘yicha xulosalar	124
IV	KICHIK BIZNES SUB’YEKTLARIDA IQTISODIY	126
BOB.	XAVFSIZLIKNI TA’MINLASHNING YO’NALISHLARI VA ISTIQBOLI	
4.1-§.	Kichik biznes sub’yektlarida iqtisodiy xavfsizlikni ta’minlash kompleksi	126
4.2-§.	Kichik biznes sub’yektlarida iqtisodiy xavfsizlikni ta’minlashning samaradorligini oshirish strategiyasi	146
4.3-§.	Farg‘ona vodiysida kichik biznesni 2030 yilgacha rivojlanishining prognoz ssenariylari	162
	To‘rtinchi bob bo‘yicha xulosalar	175
	XULOSA	177
	FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI	180
	ILOVALAR	189

KIRISH (fan doktori (DSc) dissertatsiyasi annotatsiyasi)

Dissertatsiya mavzusining dolzarbligi va zarurati. Jahonda globallashuv va raqobat kuchayib borayotgan sharoitda xo‘jalik yurituvchi sub‘yektlar, jumladan, kichik biznes korxonalarining iqtisodiy xavfsizligini ta‘minlash masalalari tobora dolzarb ahamiyatga ega bo‘lib bormoqda. Kichik biznes faoliyati sohadagi o‘zgarishlar ta‘sirida iqtisodiy tahlikaning oshib borishi natijasida xavfsizlik darajasining pasayib ketishiga sabab bo‘lmoqda. Ayniqsa, turli darajadagi iqtisodiy tebranishlar, favqulodda va inqiroz holatlari kichik biznes sub‘yektlari faoliyat barqarorligiga ko‘proq xavf soladi. Amerika bankrotlik instituti ma‘lumotlariga ko‘ra “dynyo mamlakatlarida kichik chakana savdo korxonalar yiliga 60%, past darajadagi moliyaviy boshqaruv tufayli 25%, muvaffaqiyatsizlik tufayli 11%, kutilmagan raqobat tufayli esa 15% kichik biznes sub‘yektlari bankrotlikka uchramoqdalar”¹. Shunga ko‘ra, kichik biznes sub‘yektlarida iqtisodiy xavfsizlikni ta‘minlash bugungi kunning eng muhim muammolaridan biri sifatida qaraladi.

Dunyoning yetakchi ilmiy-tadqiqot markazlari va muassasalari tomonidan tadbirkorlik sub‘yektlarida iqtisodiy xavfsizlikni ta‘minlash borasida ko‘plab ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. Yengil sanoatga ixtisoslashgan kichik biznes sub‘yektlari faoliyati barqarorligini ta‘minlovchi omillar hamda iqtisodiy xavfsizlikka tahdid soluvchi tizimlarni aniqlash, texnik-texnologik, mehnat munosabatlari salohiyatidan samarali foydalanish, iqtisodiyotning tarkibiy deformasiyasi, korxonalar innovasion faolligi, jamiyatdagi mulkiy tabaqalanish, moliyaviy barqarorlikni ta‘minlash kabi jarayonlarni tartibga solishning iqtisodiy xavfsizlikka ta‘sirini baholash kabi masalalar bu boradagi ilmiy tadqiqotlarning ustuvor yo‘nalishlaridan hisoblanadi.

O‘zbekistonda kichik biznes faoliyatining iqtisodiy xavfsizligini ta‘minlash borasida keng ko‘lamli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, “mamlakatda biznes muhitini yanada yaxshilash va tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish yo‘nalishiga alohida e‘tibor qaratilmoqda.

¹<https://gitnux.org/small-business-bankruptcies-statistics/>.